

ЦАГДААГИЙН ХЭСГИЙН БАЙЦААГЧИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТАД ХИЙСЭН ШИНЖИЛГЭЭ

Докторант, цагдаагийн
дэд хурандаа Б.Баянмөнх
Дотоод хэргийн их сургууль,
Монгол Улс Цахим шуудан:
bayanmunkh@uia.gov.mn

Товчлол. Цагдаагийн алба хаагчийн гүйцэтгэх үүрэг, үйл ажиллагааны чиглэл, хамрах хүрээ, тодорхой ажиллагааны арга, хэлбэр, арга зүйг хууль тогтоомж, түүнд нийцүүлэн гаргасан эрх зүйн актаар зохицуулагдаж байдаг. Энэхүү өгүүлэлд цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтын талаар товч авч үзсэн болно.

Түлхүүр үг: хууль, заавар, албан тушаалын тодорхойлолт,

Үндсэн хэсэг. Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь цагдаагийн байгууллагын хуулиар хүлээсэн чиг үүргийг хэрэгжүүлж, нийтээр дагаж мөрдөх хууль тогтоомжийг сахиулах олон талт үйл ажиллагааг хариуцсан нутаг дэвсгэрийн хэмжээнд зохион байгуулах үүрэгтэй цагдаагийн алба хаагч юм.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн албан тушаалын энэхүү олон талт чиг үүргийн онцлогтой уялдан түүний үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтын хүрээг Монгол Улсын Үндсэн хууль, Цагдаагийн албаны тухай хууль болон тэдгээрт нийцсэн бусад хууль, дүрэм, журам, заавраар тодорхойлж байна.

Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн анхан шатны нэгж болох хорооны нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, нийтээр дагаж мөрдөх хууль тогтоомжийн сахиулах чиг үүрэгтэй хороо хариуцсан хэсгийн байцаагчийн албан тушаалыг 1975 онд бий болгосноос хойш 1993 он хүртэлх хугацаанд БНМАУ-ын АИХ-ын Тэргүүлэгчид болон Сайд нарын Зөвлөлөөс баталсан Цагдан сэргийлэх байгууллагын тухай дүрмүүдээр үйл ажиллагааг нь зохицуулж иржээ.

1993 оны 12 дугаар сарын 13-ны өдөр Монгол Улсын Их Хурлаас Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийг баталж, 1994 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлснээр цагдаагийн байгууллага, алба хаагч хуулийн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулах нөхцөл анх удаа бүрдсэн байна.

Цагдаагийн байгууллагын тухай хуульд заасан үүргийн хүрээнд хэсгийн байцаагч нь хариуцсан хорооны нутаг дэвсгэрт гарсан гэмт хэрэг, зөрчлийн шалтгаан, нөхцлийг тогтоож арилгах ажлын хүрээнд иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад мэдэгдэл өгч, түүний хэрэгжилтийг хангаж ажиллах, гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэхээр бэлтгэж, завдаж байгаа болон үйлдэж байгаа тухай мэдээллийг авмагц таслан зогсоох, учирч болох хор хохирлыг гаргуулахгүй, нэмэгдүүлэхгүй байх шуурхай арга хэмжээ авах, нутгийн захиргааны болон төрийн бус байгууллагатай хамтран гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулж, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах, хорих ял эдлээд суллагдсан хүнд захиргааны хяналт тавих, гудамж талбай, олон нийтийн газар нийтээр дагаж мөрдөх дүрэм, журмыг сахиулах эргүүл хийх, хариуцсан нутаг дэвсгэрийн объектын судалгаа хийх, хуулиар харъяалуулсан захиргааны зөрчлийг шалгаж шийдвэрлэх зэрэг олон талт үйл ажиллагаа явуулж байлаа.

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгыг баталж, хүчин төгөлдөр үйлчилж эхэлсэн 2013 он хүртэл хугацаанд цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааг Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулиас гадна бусад 17 хууль, Засгийн газрын тогтоолоор батлагдсан 2 дүрэм, 1 хөтөлбөр, тогтоол 1, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын тушаалаар батлагдсан 2 журам, 4 дүрэм, ЦЕГ-ын даргын тушаалаар батлагдсан 8 заавар, 1 дүрэм, 13 журмаар зохицуулж байжээ.

ЦЕГ-ын даргын 2003 оны 6 дугаар сарын 3-ны өдрийн 229 дүгээр тушаалын нэгдүгээр хавсралтаар “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ыг баталсан нь олон хууль, эрх зүйн актаар

зохицуулагдаж байсан тухайн албан тушаалын эрх хэмжээ, алба хаагчийн субъектив эрх, хууль зүйн үүргийг нэгтгэн эрэмбэлж, тусгайлан зааварчилсан чухал ач холбогдолтой шийдвэр байсан бөгөөд өнөөг хүртэл мөрдөн ажиллаж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны чиглэл, эрх зүйн байдлыг тодорхойлж буй өнөөгийн эрх зүйн зохицуулалтын хүрээг хууль зүйн хүчин чадлын хувьд дараах байдлаар ангилан авч үзлээ. Үүнд:

- Монгол Улсын Үндсэн хуулийн зохицуулалт;
- Цагдаагийн албаны тухай болон бусад хуулийн зохицуулалт;
- Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Улсын Их Хурал, Засгийн газрын тогтоолоор баталсан дүрэм, журам, бодлогын баримт;
- Монгол Улсын сайд, агентлагийн даргын тушаалаар баталсан дүрэм, журам, заавар;
- Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын тогтоол, Засаг даргын захирамжаар баталсан журам, захиргааны актын хүрээнд тус тус авч үзье.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн зохицуулалт: Монгол Улсын Үндсэн хууль бол монголын ард түмний эрхэм зорилго, нийтлэг хүсэл зоригийн илэрхийлэл болсон гол тулгуур хууль болохын хувьд Монгол Улсын нийгэм, улс төр, эдийн засаг, соёлын харилцааны эрх зүйн үндсийг тодорхойлсон. Үндсэн хуулийн удиртгал хэсэгт тунхагласан Монголын ард түмний эрхэм зорилго нь Монгол Улсын эрх зүйн тогтолцооны үндсэн зорилгыг илэрхийлж, нийгмийн харилцааг зохицуулах зориулалтыг тодорхойлж байдаг. Үндсэн хуулийн 11 дүгээр зүйлд “...үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үүрэг мөн.”, 19 дүгээр зүйлд “Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчихтэй тэмцэх, хөндөгдсөн эрхийг сэргээн эдлүүлэх үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна.” гэж заасан нь төрөөс иргэнийхээ өмнө хүлээсэн үүргийн илэрхийлэл төдийгүй цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тодорхойлсон Үндсэн хуулийн зохицуулалт мөн. Мөн Үндсэн хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.2-т төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчмыг “Ардчилсан ёс, шударга ёс, эрх чөлөө, тэгш байдал, үндэсний эв нэгдлийг хангах, хууль дээдлэх...”¹ гэж хуульчилсан явдал нь цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд баримтлах үзэл баримтлалын үндсэн чиглэл юм.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагч төрөөс иргэнийхээ өмнө хүлээсэн цагдаагийн байгууллагад хамаарах үүргийг биелүүлж, төрийн үйл ажиллагааны үндсэн зарчмыг чанд сахин хэрэгжүүлэх явдал нь түүний эрх зүйн байдал, хууль зүйн үүргийн онцлогийг илэрхийлнэ.

Түүнчлэн Үндсэн хуулийн хоёрдугаар бүлгийн 14.1, 14.2, 16.12, 16.13, 16.14, 16.6, 16.17, 16.18, 19.3 дэх заалтуудыг үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсэн эх сурвалжаа болгож байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн дээрхи бүх заалтууд нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны үндсэн эх сурвалж болох төдийгүй оролцож буй бүхий л ажил арга хэмжээнд мөрдөх эрх зүйн үндэс болж байна.

Үндсэн хуулийн 14.1, 14.2 дахь заалтууд нь хэсгийн байцаагчийн албан үүргийн хувиар харилцаж байгаа бүхий л субъектүүдтэй харилцаа үүсгэх үед баримтлах зарчим юм байна. Харин 16.2, 16.12, 16.4 заалтууд нь иргэний зөрчигдсөн эрхээ сэргээн хангахтай холбоотой үйл ажиллагаанд баримтлах бол 16.13, 16.16, 16.18, 18.5 дахь заалтыг гэмт хэрэг, зөрчил үйлдсэн иргэнийг шалгах явцад зарим эрхийг хязгаарлах, үйл ажиллагаа явуулах эрхэд тодорхой хэмжээний хязгаарлалт тогтоох үед, 25.2.1, 25.2.2 дахь заалтуудыг олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагааны үед тус тус баримталж ажилладаг тул хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсэн эх сурвалжид орж байна.

Иргэнээс гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, эсхүл гэмт хэрэг, зөрчлийн улмаас зөрчигдсөн эрхээ сэргээн хангуулахтай холбоотойгоор Үндсэн хуулийн дараах заалтуудыг эрх зүйн эх сурвалж болгодог. Тухайлбал, 16.12. “Төрийн байгууллага, албан тушаалтанд өргөдөл, гомдлоо гаргаж шийдвэрлүүлэх эрхтэй”, 16.13. “Халдашгүй, чөлөөтэй байх эрхтэй”, 16.14. “Монгол Улсын хууль, олон улсын гэрээнд

¹ Төрийн мэдээлэл. 1992. №1. Монгол Улсын Үндсэн хууль

заасан эрх, эрх чөлөө нь зөрчигдсөн гэж үзвэл уул эрхээ хамгаалуулахаар шүүхэд гомдол гаргах, бусдын хууль бусаар учруулсан хохирлыг нөхөн төлүүлэх, өөрийн болон гэр бүлийн гишүүд, эцэг эх, үр хүүхдийнхээ эсрэг мэдүүлэг өгөхгүй байх, өөрийгөө өмгөөлөх, хууль зүйн тусалцаа авах, нотлох баримтыг шалгуулах, шударга шүүхээр шүүлгэх, хэргээ шүүх ажиллагаанд биеэр оролцох, шүүхийн шийдвэрийг давж заалдах, уучлал хүсэх эрхтэй”, 16.16. “Итгэл үнэмшилтэй байх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх, үг хэлэх, хэвлэн нийтлэх, тайван жагсаал, цуглаан хийх эрх чөлөөтэй. Жагсаал, цуглаан хийх журмыг хуулиар тогтооно”, 16.17. “Төр, түүний байгууллагаас хууль ёсоор тусгайлан хамгаалбал зохих нууцад хамаарахгүй асуудлаар мэдээлэл хайх, хүлээн авах эрхтэй”, 16.18. “Улсынхаа нутаг дэвсгэрт чөлөөтэй зорчих, түр буюу байнга оршин суух газраа сонгох, гадаадад явах, оршин суух, эх орондоо буцаж ирэх эрхтэй”² гэсэн заалтууд юм.

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн хоёрдугаар бүлгийн арван зургадугаар зүйлд заасан Монгол Улсын иргэний үндсэн эрх, эрх чөлөөг хүн амын аюулгүй байдлыг хангах, нийгмийн хэв журмыг хамгаалахын тулд Үндсэн хуулийн 18.5-д заасныг баримтлан зохих хязгаарлалтыг хийж байгаа нь хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны нэг чухал зохицуулалт, нөгөө талаараа нийтийн эрх ашгийг хамгаалах эрх зүйн нэг үндсэн эх сурвалж болж байна.

Дээрхи бүгдийг нэгтгэн авч үзвэл цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг Монгол Улсын Үндсэн хуулиар баталгаажуулж, шудрага, хууль ёсны болон хүний эрхийн нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн хэм хэмжээнд нийцсэн зохицуулалтаар явагдаж байна гэсэн гэсэн дүгнэлтийг хийж болохоор байна.

Цагдаагийн албаны тухай болон бусад хуулийн зохицуулалт: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 5.1. “Цагдаагийн алба, алба хаагч нь үйл ажиллагаандаа Монгол Улсын Үндсэн хуульд зааснаас гадна хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх, ил тод, нээлттэй байх, нууцыг чанд хадгалах, олон нийтийн итгэл хүлээж, дэмжлэг авах, үйл ажиллагаа нь тасралтгүй байх, улс төрөөс ангид байх, нэгдмэл төвлөрсөн удирдлагатай байх...”³ гэсэн зарчмыг удирдлага болгон үйл ажиллагаагаа явуулна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтыг Цагдаагийн албаны тухай хууль болон бусад хууль тогтоомж гэж ангилан авч үзээд хуульд заасан гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах, захиргааны хяналтын чиг үүрэг гэсэн дөрвөн хэсэгт бүлэглэн авч үзлээ. Үүнд:

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн зохицуулалт:

Гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 10 дугаар зүйл /Гэмт хэрэгтэй тэмцэх/-ийн 10.1.1-10.1.3, 10.1.7, 10.1.10, 38 дугаар зүйл /Эрэн сурвалжлах ажиллагаа/-ийн 38.1, 38.3, 38.4, 39 дүгээр зүйл /Мэдээллийг төлбөртэй авах/-ийн 39.1, 61 дүгээр зүйл /Үйл ажиллагаандаа тоо бүртгэл хөтлөх, мэдээллийн сүлжээ, сан үүсгэж ашиглах/-ийн 61.1, 61.8⁴ зэрэг нийт дөрвөн зүйлийн 11 заалт нь хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны эрх зүйн нэг эх сурвалж болж байна. Дээрхи зүйл заалтууд нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр явуулах дараах харилцааг зохицуулж байна. Үүнд: гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэрэг гарсан шалтгаан, нөхцөлийг тогтоох, арилгуулах, гэмт хэрэг үйлдэхээр бэлтгэж, завдаж байгаа тухай мэдээллийг хүлээж авах, таслан зогсоох, учирч болох хор хохирлыг гаргуулахгүй, нэмэгдүүлэхгүй байх арга хэмжээ авах, гэмт хэргийн газрыг хамгаалах, нотлох баримт цуглуулах, гэмт этгээдийг олж тогтоох, эрэн сурвалжлах, баривчлах, хэрэг бүртгэлт, мөрдөн байцаалт, шүүхээс оргон зайлсан сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, гэмт хэрэг үйлдсэнд сэрдэгдсэн хүнийг эрэн сурвалжлах, баривчлах, гэмт хэрэг, зөрчил, тэдгээрт шийтгүүлсэн этгээдийн нэгдсэн тоо бүртгэл хөтлөхтэй холбоотой харилцаанууд хамаарч байна.

² Төрийн мэдээлэл. 1992. №1. Монгол Улсын Үндсэн хууль.

³ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль

⁴ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль

Нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас Цагдаагийн албаны тухай хуульд заасан нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцаа нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.1, 11.1.2, 11.1.4-11.1.8, 46 дугаар зүйлийн 46.1-46.7, 63 дугаар зүйлийн 63.11, 64 дүгээр зүйлийн 64.3, 64.4, 65 дугаар зүйлийн 65.1, 65.2, 65.5⁵ зэрэг нийт таван зүйл, 20 заалтуудаар зохицуулагдаж байна.

Цагдаагийн албаны тухай хуулийн дээр зүйл, заалтуудаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд зөрчлийн талаархи гомдол, мэдээллийг хүлээн авах, хуулиар харьяалуулсан зөрчлийг шалгаж шийдвэрлэх, байгууллага, алба хаагчийг мэдээллээр хангах, гудамж, талбай болон нийтийн эзэмшлийн бусад газарт эргүүл хийх, техник хэрэгсэл ашиглан хяналт тавих, насанд хүрээгүй хүнийг гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохион байгуулах, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах, гэмт хэрэг, зөрчлийн шалтгаан, нөхцөлийг арилгуулах, тэдгээрийг гарахаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор иргэн, хуулийн этгээдэд шаардлага, сэрэмжлүүлэг өгөх, биелэлтийг нь хангуулах, хамтран ажиллах, олон нийтийн цагдааг мэргэжил, арга зүйгээр хангахтай холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.1-12.1.3, 12.1.6, 12.1.7-д заасан чиг үүргүүд нь хэсгийн байцаагчаас олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиглэлийн үйл ажиллагаа явуулах, оролцох эрх зүйн үндсийг тодорхойлж байна. Харин олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах тодорхой ажил, арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх, хамтран оролцох үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 40.1, 40.2, 41 дүгээр зүйлийн 41.3, 43 дугаар зүйлийн 43.1, 44 дүгээр зүйлийн 44.1-44.3, 45 дугаар зүйлийн 45.1, 45.2⁶ зэрэг 5 зүйлийн 8 заалтаар тодорхойлогдож байна.

Дээрхи зохицуулалтаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас хариуцсан нутаг дэвсгэр дээр бүлэг хүмүүсийг тараах, согтууруулах ундаа худалдах, түүгээр үйлчлэхийг хориглох, жагсаал, цуглааныг албадан тараах, нийтийн эмх замбараагүй байдлыг таслан зогсоох, гамшгийн үед хорио цээрийн дэглэм сахиулахтай холбоотой үйл ажиллагаануудад оролцох эрх зүйн үндэс тодорхойлогдож байна.

Захиргааны хяналт тавих үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 13-р зүйлийн 13.1.4, 13.1.5, 13.1.6⁷ зэрэг нийт нэг зүйлийн гурван зүйл заалтуудаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас захиргааны хяналт тавих үйл ажиллагааны эрх зүйн эх сурвалж болж байна.

Хэсгийн байцаагчаас явуулах бусад харилцааны эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь нутгийн захиргааны болон өөрөө удирдах байргууллагатай харилцахдаа Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 16 дугаар зүйл /Засгийн газар болон нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, Засаг даргаас цагдаагийн байгууллагатай харилцах/-ийн 16.4, 16.5, иргэний зөвлөлтэй харилцахдаа 62 дугаар зүйл /Иргэний зөвлөл/-ийн 62.5, 62.6.3-62.6.6, олон нийтийн цагдаатай харилцах, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангахдаа 63 дугаар зүйл /Олон нийтийн цагдаа/-ийн 63.5 – 63.7, иргэн, хуулийн этгээдтэй хамтран ажиллах, тэдний дэмжлэг туслалцааг авахдаа 64.1-64.5, 65.2, 65.4, 65.5, албаны шуурхай байдлыг хангахдаа 59.1.1-59.1.5 зэрэг нийт таван зүйл, 22 заалтуудыг тус тус эрх зүйн эх сурвалжаа болгож байна.

Бусад хуулийн зохицуулалт:

Гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийн хүрээнд: Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.2.1, 9.2.2, 9.2.4, 10 дугаар зүйлийн 10.2.1, 10.2.2, 10.2.6, 10.2.7, 16 дугаар зүйлийн 16.1.3, 18 дугаар зүйлийн 18.2.8, 23 дугаар зүйлийн 23.2.1, 29 дүгээр зүйлийн 29.1.2, 29.1.3, 29.1.4, 29.1.8, 30 дугаар зүйлийн 30.2, 31 дүгээр зүйлийн 31.1-31.9, 33 дугаар зүйлийн 33.1.1-33.1.7, 35 дугаар зүйлийн 35.1-35.3, 36 дугаар зүйлийн 36.1, 36.2.4, 36.2.5⁸ зэрэг нийт 11 зүйлийн 32 заалтууд нь хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажлын чиглэл, зарим арга,

⁵ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль.

⁶ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль.

⁷ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль.

⁸ Төрийн мэдээлэл. 2019. №42. Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль

хэлбэр, харилцааг зохицуулсан үйл ажиллагааны эрх зүйн эх сурвалж болж байна. Зохицуулсан харилцааны агуулгыг багцлан авч үзвэл:

- тодорхой этгээд гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор түүний зан үйл, ёс суртахуунд нөлөөлөх, гэмт хэрэг, зөрчил үйлдэж болзошгүй шалтгаан, нөхцөлийг арилгахад чиглэсэн арга хэмжээ авах;
- хүн, хуулийн этгээдийг гэмт халдлагаас хамгаалах, эрх, хууль ёсны ашиг сонирхол нь зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор нөлөөллийн соён гэгээрүүлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх;
- гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх ажлыг зохицуулах салбар зөвлөлтэй хамтран ажиллах, иргэн, хуулийн этгээдийг өмчийн хэлбэр харгалзахгүй татан оролцуулах;
- гэмт хэрэг, зөрчлийн шалтгаан, нөхцөлийг илрүүлэх, дүн шинжилгээ хийх, түүнийг арилгах, гэмт хэрэг, зөрчлийн талаар тоо бүртгэл хөтлөх, цахим мэдээллийн сан бүрдүүлж ашиглах, мэдээллийг төлбөртэй авах;
- иргэн, хуулийн этгээдээс гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр гаргасан санал, санаачилгыг дэмжих, тэдний хүлээх үүрэгтэй холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.2, 23 дугаар зүйлийн 23.1.1⁹ зэрэг хоёр зүйлийн хоёр заалтуудаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчлийн гэрч, хохирогчийн амь нас, эрүүл мэндийг гэмт халдлагаас хамгаалах зорилгоор биечилсэн хамгаалалтад авах үйл ажиллагааны эрх зүйн үндэс тодорхойлогдож байна.

Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.1¹⁰ дэх заалт нь мал бүхий өрх амьдардаг хороодын хэсгийн байцаагч нараас мал хулгайлах гэмт хэргийн тухай мэдээллийг иргэдээс төлбөртэй авахтай холбоотой харилцааг зохицуулж байгаа нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүрэгт хамаарч байна.

Дээрхи гурван хуулийн 17 зүйлийн 46 заалт нь гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны чиглэл, хамрах хүрээ болон зарим тодорхой ажил, арга хэмжээний арга зүйн үндсийг тодорхойлж өгсөн эрх зүйн зохицуулалт болж байна. Эдгээр хуулиудын зүйл, заалтууд нь гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тодорхойлж байгаа бөгөөд практикт зөрчилдөөн үүсгэх эсхүл хэрэгжих боломжгүй зүйл, заалт байхгүй байна гэж үзэж байна.

Нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд: Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.2.7. “тодорхой төрлийн гэмт хэрэг, зөрчил ихээр үйлдэгддэг, эсхүл үйлдэгдэж болзошгүй газар нутаг, үйл ажиллагаа, харилцаанд чиглэсэн цогц арга хэмжээг авах”, 8.2.8. “гэмт хэрэг, зөрчил ихээр үйлдэгддэг болон үйлдэгдэж болзошгүй газар нутагт урьдчилан сэргийлэх эргүүлийн үйл ажиллагааг тогтмол хийх”¹¹ гэсэн хоёр зүйлийн хоёр заалтууд нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлд заасан нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүрэг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой зүйл, заалтуудтай агуулгын хувьд нийцэж, хэсгийн байцаагчаас хэв журам сахиулах, гэмт хэрэг, зөрчил гарахаас урьдчилан сэргийлэх эргүүл, хяналт шалгалт явуулах эрх зүйн үндсийг бүрдүүлж байна.

Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1, 20.2.2-20.2.6, 23 дугаар зүйлийн 23.1- 23.7, 25 дугаар зүйлийн 25.1-25.7, 30 дугаар зүйлийн 30.1, 30.3-30.10, 31 дүгээр зүйлийн 31.1, 31.2, 33 дугаар зүйлийн 33.6, 44 дүгээр зүйлийн 44.4¹² зэрэг нийт 7 зүйлийн 32 заалтаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт тодорхойлогдож байна.

⁹ Төрийн мэдээлэл. 2013. №30. Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хууль

¹⁰ Төрийн мэдээлэл. 2004. №23. Мал хулгайлах гэмт хэрэгтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх тухай хууль

¹¹ Төрийн мэдээлэл. 2019. №42. Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль

¹² Төрийн мэдээлэл. 2017. №5. Гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль

Гэрээт харуул хамгаалалтын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1, 21.2, 22.1¹³ зэрэг нэг зүйлийн гурван заалтууд цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас харуул хамгаалалтын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, үйл ажиллагааг нь зогсоох, хариуцлага хүлээлгэхтэй холбоотой ажил, арга хэмжээний эрх зүйн зохицуулалтын эх сурвалж болж байна.

Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 28 дугаар зүйлийн 28.1.12, 29 дүгээр зүйлийн 29.1.6. в, 30 дугаар зүйлийн 30.1.6, 39 дүгээр зүйлийн 39.1¹⁴ зэрэг дөрвөн зүйлийн дөрвөн заалтаар Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас баг, хороо, сум, дүүргийн Засаг даргатай хамтран харьяалах захиргааны журмын биелэлтэд хяналт тавих, гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх ажлыг холбогдох байгууллагатай хамтран зохион байгуулах, энэ ажилд иргэдийг татан оролцуулах, санал, санаачилгыг нь дэмжих үйл ажиллагаа зохицуулагдаж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь нийтээр дагаж мөрдүүлэхээр тогтоосон дараахи нийтийн хэв журмын зөрчлийг шалган шийдвэрлэж байна. Тухайлбал, Зөрчлийн тухай хуулийн 5.1 дүгээр зүйлийн 1, 2 дахь хэсэг, 5.3 дугаар зүйл, 5.4 дүгээр зүйлийн 1, 2, 3 дахь хэсэг, 5.5, 5.6, 5.7, 5.8 дугаар зүйл, 5.9 дүгээр зүйл, 5.16, 5.19 дүгээр зүйл, 6.3 дугаар зүйлийн 1, 2, 4 дэх хэсэг, 6.5 дугаар зүйлийн 1, 4, 5, 11, 12, 13, 15, 16 дахь хэсэг, 6.18 дугаар зүйлийн 4, 7 дахь хэсэг, 6.20 дугаар зүйлийн 7 дахь хэсэг, 6.22, 8.8, 10.4, 10.26, 13.5, 15.1 дүгээр зүйл, 15.2 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, 15.10, 15.11, 15.20 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг, 15.21 дүгээр зүйл¹⁵ зэрэг нийт 24 зүйлийн 61 хэсэгт заасан зөрчлийг цагдаагийн хэсгийн байцаагч хянан шалгаж, шийдвэрлэж байна.

Энэ нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас нийтийн хэв журам хамгаалах чиглэлээр гаргасан олон хууль тогтоомж, эрх зүйн актын хэрэгжилтэнд хяналт тавьж, зөрчигдсөн тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэж байгааг харж болохоор байна. Нөгөө талаараа хэсгийн байцаагчийн шалган шийдвэрлэж байгаа дээрхи зөрчлийн харьяалах хязгаарыг тогтоож өгөхгүй бол гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажил, арга хэмжээ зохион байгуулж явуулах, хэв журам сахиулах эргүүл хийх цаг бага гарч, хариуцсан нутаг дэвсгэртээ нийтийн хэв журам сахиулах үйл ажиллагаа явуулах боломжийг бууруулах нэг хүчин зүйл болж байна. Үүнийг цаашид анхаарч, хэсгийн байцаагчийн харьяалан шалгах зөрчлийг нарийвчлан тогтоож, зааварт нарийвчлан тусгаж өгөх шаардлага тулгарч байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас хариуцсан нутаг дэвсгэртээ нийтээр дагаж мөрдүүлэхээр тогтоосон хууль тогтоомж, захиргааны хэм хэмжээний актыг зөрчсөн зөрчлийг шалган шийдвэрлэхэд олон ажил, арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэн гарсан үр дүндээ үндэслэн шийдвэрээ гаргадаг. Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 1.8 дугаар зүйлийн 6.8, 5.1 дүгээр зүйлийн 5.1.1-5.1.5, 5.2 дугаар зүйлийн 1.1, 1.2, 5.3 дугаар зүйлийн 5.3.1, 5.3.2, 5.4 дүгээр зүйлийн 5.4.1, 5.5 дугаар зүйлийн 5.5.1, 6.1 дүгээр зүйлийн 6.1.1-6.1.3, 6.2 дугаар зүйлийн 6.2.1-6.2.7, 6.4 дүгээр зүйлийн 6.4.1-6.4.4, 6.5 дугаар зүйлийн 6.5.1, 6.6 дугаар зүйлийн 6.6.1-6.6.9, 6.7 дугаар зүйлийн 6.7.1, 6.10 дугаар зүйлийн 6.10.1-6.10.2, 6.11 дүгээр зүйлийн 6.11.1-6.11.3, 6.12 дугаар зүйлийн 6.12.1-6.12.3, 7.1 дүгээр зүйлийн 7.1.1-7.1.3, 7.3 дугаар зүйлийн 7.3.1-7.3.3, 7.4 дүгээр зүйлийн 7.4.1-7.1.5, 7.5 дугаар зүйлийн 7.5.1, 9.1 дүгээр зүйлийн 9.1.1-9.1.9¹⁶ зэрэг нийт 20 зүйл, 66 хэсэгт заасан заалтуудыг эрх зүйн эх сурвалжаа болгон зөрчил шалган шийдвэрлэх ажиллагаагаа явуулж байна.

Цагдаагийн байгууллагад Зөрчлийн тухай хуульд заасан нийт 52 зүйлийн 108 хэсэгт заагдсан зөрчил шалган шийдвэрлэхээр харьяалуулсанаас хэсгийн байцаагч нь 24 зүйлийн 61 хэсэгт¹⁷ заасан зөрчлийг шалган шийдвэрлэх ажиллагаа явуулж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэсэн этгээдийг албадан эрүүлжүүлэх тухай хуулийн 5 дугаар зүйлийн 5.1-д заасныг үндэслэн хариуцсан нутаг дэвсгэрт

¹³ Төрийн мэдээлэл. 2000. №4. Гэрээт харуул хамгаалалтын тухай хууль.

¹⁴ Төрийн мэдээлэл. 2007. №2. Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хууль:

¹⁵ Төрийн мэдээлэл. 2017. №24. Зөрчлийн тухай хууль

¹⁶ Төрийн мэдээлэл. 2017. №24. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль.

¹⁷ Зөрчлийн тухай хуулийн 5.1-2, 5.3-1, 5.5-1, 5.7-1, 5.2.1-2, 5.4-3, 5.6-11, 5.8-1, 5.9-1, 5.13-1, 5.16-1, 5.19-1, 6.3-2, 6.5-5, 6.18-1, 6.20-1, 6.22-1, 8.8-1, 10.4-2, 10.26-2, 15.2-1, 16.9-2, 15.18.2-1 нийт 45 хэсэг болно.

согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэн хэв журмын зөрчил гаргасан иргэдийг нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын саатуулах байранд хүлээлгэн өгч байна.

Хэсгийн байцаагч нь өөрийн хариуцсан нутаг дэвсгэр дээр байнга согтуурдаг, мансуурч олон нийтийн амгалан тайван байдлыг байнга алдагдуулдаг иргэдийг Согтуурах, мансуурах донтой хүнийг захиргааны журмаар албадан эмчлэх тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1, 4.2, 5 дугаар зүйлийн 5.1, 6 дугаар зүйлийн 6.1-6.3, 7 дугаар зүйлийн 7.1, 8 дугаар зүйлийн 8.1, 8.3, 9 дүгээр зүйлийн 9.7¹⁸ зэрэг 5 зүйл 14 заалтад заасан дараахи ажил, арга хэмжээг үе шаттайгаар явуулж, албадан эмчилгээнд хамруулж байна. Үүнд, албадан эмчлүүлэх хүсэлт гаргах, дүгнэлт гаргуулах, лавлагаа авах, шүүхэд хүсэлт гаргах, шүүхийн шийдвэр гаргуулах, эмнэлгийн байгууллагад хүргэж өгөх зэрэг ажиллагаанууд орж байна.

Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас нийтийг хамарсан арга хэмжээний аюулгүй байдлыг хангах, хууль бус жагсаал цуглааныг албадан тараах, гал түймрийн аюул гарсан, гамшгийн аюул тохиолдсон, онц байдал тогтоосон үеийн үйл ажиллагаанд оролцох эрх зүйн үндэс нь Гамшгаас хамгаалах тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1, 30 дугаар зүйлийн 30.1.7, 34 дүгээр зүйлийн 34.1.2¹⁹, Галын аюулгүй байдлын тухай хуулийн 9.4,²⁰ Жагсаал цуглаан хийх журмын тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1-13.3, 14 дүгээр зүйлийн 14.3²¹, Онц байдлын тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 1.6, 16 дугаар зүйлийн 3.2²² зэрэг нийт дөрвөн хуулийн найман зүйл, 10 заалтаар зохицуулагдаж байна.

Захиргааны хяналт тавих үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.3.2, 15 дугаар зүйлийн 15.1²³, Галт зэвсгийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1, 23.4, 24 дүгээр зүйлийн 24.1, 26 дугаар зүйлийн 26.5²⁴, Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1²⁵, Тамхины хяналтын тухай хуулийн 11 дугаар зүйлийн 11.1²⁶, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хуулийн 162 дугаар зүйлийн 162.6, 180 дугаар зүйлийн 180.3, 189 дүгээр зүйлийн 189.6, 190 дүгээр зүйлийн 190.4²⁷ зэрэг нийт таван хуулийн 11 зүйл, 12 заалтыг эрх зүйн эх сурвалж болгон захиргааны хяналт тавих үүргээ хэрэгжүүлж байна.

- Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Улсын Их Хурал, Засгийн газрын тогтоолоор баталсан дүрэм, журам, бодлогын баримт;

УИХ, ЗГ-аас баталсан дор дурдсан хөтөлбөрүүдийн гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх чиглэлд хамаарах зүйл заалтууд нь бодлогын шинжтэй зохицуулалт болохын зэрэгцээ хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндэс болон баримтлах зарчим болж байна. Үүнд:

- Монгол Улсын Засгийн газрын 2016-2020 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр²⁸

УИХ-ын 2016 оны 45 дугаар тогтоолоор батлагдсан Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн 5.4 /Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, нийгмийн дэг журмыг хангах чиглэлээр/-ийн 5.4.1, 5.4.5, 5.4.6, 5.4.8 дахь заалтууд нь хэсгийн байцаагчаас явуулах гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд баримтлах зарчмыг тодорхойлж өгсөн эрх зүйн эх сурвалж болж байна. Дээрхи эрх зүйн зохицуулалтууд нь хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаа ил тод, нээлттэй явагдах, иргэдэд чирэгдэлгүй, ялгаваргүй, тэгш, шударгаар үйлчлэх, цахим мэдээллийн системээр дамжуулан иргэдэд түргэн шуурхай, иргэдэд чирэгдэлгүй ажиллах, гэмт хэрэг, зөрчлийн гаралтыг бууруулах, урьдчилан

¹⁸ Төрийн мэдээлэл. 2018. №46. Согтуурах, мансуурах донтой хүнийг захиргааны журмаар албадан эмчлэх тухай хууль

¹⁹ Төрийн мэдээлэл. 2017. №7. Гамшгаас хамгаалах тухай хууль

²⁰ Төрийн мэдээлэл. 2015. №28. Галын аюулгүй байдлын тухай хууль

²¹ Төрийн мэдээлэл. 1994. №9. Жагсаал, цуглаан хийх журмын тухай хууль.

²² Төрийн мэдээлэл. 1996. №2. Онц байдлын тухай хууль.

²³ Төрийн мэдээлэл. 2000. №6. Архидан согтуурахтай тэмцэх тухай хууль.

²⁴ Төрийн мэдээлэл. 2015. №31 Галт зэвсгийн тухай хууль

²⁵ Төрийн мэдээлэл. 1998. №3. Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай хууль.

²⁶ Төрийн мэдээлэл. 2005. №27. Тамхины хяналтын тухай хууль.

²⁷ Төрийн мэдээлэл. 2017. №24. Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх тухай хууль

²⁸ <https://www.legalinfo.mn/annex/details/7409?lawid=12120>. УИХ-ын 2016 оны 45 дугаар тогтоол.

сэргийлэх үйл ажиллагаа явуулах эрх зүйн эх сурвалж, нөгөө талаараа үйл ажиллагаандаа баримтлах зарчим гэж болж байна.

Энэхүү хөтөлбөрийн 5.3.5. “Гэр бүл, хүүхэдтэй холбоотой болон хүрээлэн байгаа орчин, газрын асуудалтай холбоотой хэрэг, маргааныг тухайн чиглэлээр мэргэшсэн шүүгч, прокурор, хууль сахиулах байгууллагын алба хаагч шийдвэрлэх механизмыг бүрдүүлнэ”²⁹ гэсэн заалт нь практикт төдийлөн хэрэгжиж чадахгүй байгаа зохицуулалт болж байна. Учир нь гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй холбоотой хэрэг, зөрчлийг мэргэшсэн алба хаагч бус харин тухайн зөрчил, хэрэг, маргаан гарсан нутаг дэвсгэрийн хэсгийн байцаагч хариуцан шалгаж байгаа нь энэхүү хөтөлбөрийн зарим заалт хангалтгүй хэрэгжиж байна гэж үзэх үндэслэлийг бий болгож байна.

- “Цагдаагийн байгууллагын хөгжлийн хөтөлбөр”³⁰

Засгийн газрын 2014 оны 79 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Цагдаагийн байгууллагын хөгжлийн хөтөлбөр” нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны цаашдын хөгжлийн чиг хандлагыг тодорхойлсон баримт бичиг болж байна. Энэхүү хөтөлбөрийн 5.1-д заасан сайн удирдлага зохион байгуулалт зорилтын 5.1.4, 5.1.5, 5.1.7 дахь заалтууд нь гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны чиглэл, удирдлага зохион байгуулалттай холбоотой харилцааг зохицуулсан эрх зүйн эх сурвалж болж байна. Дээрхи гурван заалтуудын агуулгыг авч багцлан үзвэл цагдаагийн үйл ажиллагааг олон нийтийн дэмжлэгтэй нягт уялдуулан оролцоонд түшиглэн хэрэгжүүлэх, эрх мэдэл, хариуцлагыг оновчтой хуваарилах замаар нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагыг бие даан хөгжүүлэх, тогтоосон жишгийн дагуу ажил, үйлчилгээ үзүүлэх, гадаад орны цагдаагийн сайн туршлагыг үйл ажиллагаандаа нэвтрүүлэх гэсэн агуулгыг хамаарч байна.

Дээрхи зохицуулалтуудаас 5.1.4-д заасан олон нийтийн оролцоонд түшиглэсэн үйл ажиллагаа зохих хэмжээнд явагдаж байгаа, харин 5.1.5-д заасан “Засгийн газраас тогтоосон жишгийн дагуу ажил, үйлчилгээ үзүүлэх” заалт хангалтгүй хэрэгжиж байна. Энэ нь Засгийн газрын 2011 оны 153-р тогтоолоор батлагдсан “Цагдаагийн байгууллагын зарим ажил, үйлчилгээ, хангалтын жишиг норматив” өнөөдөр хэрэгжихгүй байгаа нь энэхүү хөгжлийн хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн үр дүнг бууруулах нэг хүчин зүйл болж байна.

Хөтөлбөрийн 5.2. Мэргэшсэн үйл ажиллагаа зорилтын хүрээнд: 5.2.1. “цагдаагийн албаны хууль сахиулах үйл ажиллагааг стандарт, арга зүй, аргачлалын дагуу явуулах”, 5.2.4. “гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийтийн хэв журам хамгаалах, олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах ажиллагааны стратеги, тактик арга зүйг шинжлэх ухааны үндэслэлтэйгээр хөгжүүлж, үйл ажиллагаанд ашиглах”, 5.2.5. “цагдаагийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай мэдээлэл цуглуулах, шалгах, үнэлэн шинжлэх, ашиглах, шилжүүлэх, хүлээн авах, хуваарилах, үр дүнг тооцох, лавлагаа өгөх үйл ажиллагааг технологийн хөгжилд тулгуурлан саадгүй, шуурхай зохион байгуулах” гэсэн заалтууд нь хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааны арга зүйг тусгасан эрх зүйн зохицуулалиад хамаарч байна.

Хөтөлбөрийн 5.2.2-д цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн үйл ажиллагааны стратеги, арга зүйн үзэл баримтлалыг тодорхойлж, үйл ажиллагаандаа ашиглахаар заасан боловч өнөөг хүртэл Цагдаагийн албаны тухай хууль болон холбогдох дүрэм, журам, зааварт энэ талаар тусгаагүй нь эрх зүйн зөрчилдөөнтэй байдлыг үүсгэж байна. Энэхүү хөгжлийн хөтөлбөрт цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн үйл ажиллагаанд баримталбал зохих арга барилын үзэл баримтлалыг тусгаж өгсөн байх ёстой боловч тусгаагүй нь хөтөлбөрийн үр дүнг бууруулах нэг хүчин зүйл болсон байна.

- Хууль зүйн яамны үйл ажиллагааны стратеги, бүтцийн өөрчлөлтийн хөтөлбөр³¹

Монгол Улсын Засгийн газрын 2012 оны 9 дүгээр сарын 29-ны өдрийн 63 дугаар тогтоолоор батлагдсан энэхүү хөтөлбөрийн 2.5.4.6. “гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, гэрч, хохирогчийг хамгаалах, хүний эрхийг хангах бодлогын хэрэгжилтийг зохицуулах” гэсэн заалт нь хэсгийн байцаагчаас явуулах

²⁹ <https://www.legalinfo.mn/annex/details/7409?lawid=12120>. УИХ-ын 2016 оны 45 дугаар тогтоол.

³⁰ <https://www.legalinfo.mn/annex/details/6264?lawid=9842>. ЗГ-ын 2014 оны 79 дүгээр тогтоол.

³¹ <https://www.legalinfo.mn/law/details/8768>. Засгийн газрын 2012 оны 63 дугаар тогтоол.

гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаанд бодлогын шинжтэй үүрэг чиглэл өгөх, зарим шаардлагатай ажил, арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх эрх зүйн нэг эх сурвалж болж байна.

- Мансууруулах эм, сэтгэцэд нөлөөт бодисын хууль бус эргэлттэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр³²

Энэ хөтөлбөрийн 3.3.2. “иргэдийг мансууруулах болон сэтгэцэд нөлөөт бодисын хор уршиг, үр дагаврын талаарх мэдээллээр хангах, ухуулан таниулах ажлыг олон нийт, төрийн бус болон хэвлэл мэдээллийн байгууллагуудтай хамтран зохион байгуулах” гэсэн заалт нь хэсгийн байцаагчаас явуулах гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааны эрх зүйн нэг эх сурвалж юм.

Дээрхи УИХ, ЗГ-ын баталсан дөрвөн хөтөлбөрийн 14 зүйл заалтууд нь гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас явуулах үйл ажиллагааны чиглэл, арга зүйг тодорхойлсон эрх зүйн зохицуулалтын нэг хэсэг болж байна.

Монгол Улсын сайд, агентлагийн даргын тушаалаар баталсан дүрэм, журам, заавар;

Гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийн хүрээнд. цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас явуулах тодорхой чиглэсэн үйл ажиллагаануудыг ЦЕГ-ын даргын тушаалаар баталсан үйл ажиллагааны журмууд зохицуулж байна. Тухайлбал, ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/262 тоот тушаалаар батлагдсан код 205, 223, 227, 228, 229, 240, А/263 тоот тушаалаар батлагдсан код 301, 307, 308, 12-р сарын 20-ны өдрийн А/249 тоот тушаалаар батлагдсан код 702, 703³³ зэрэг нийт 11 үйл ажиллагааны журмуудаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх чиг үүрэг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулагдаж байна.

Дээрхи журмуудын холбогдох зүйл заалтууд нь цагдаагийн хэсгий байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчлийн газрыг хамгаалах, гэмт хэрэг, зөрчил үйлдсэн хүнийг баривчлах, төрийн байгууллагад хүргэх, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэргийн тухай мэдээллийг төлбөртэй авах, эрэн сурвалжлах, төрийн болон төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллах, гэрэл зураг, дуу авиа, дүрс бичлэг хийж, ашиглах, гэмт хэрэг, түүнийг үйлдсэн этгээд, алдагдсан эд зүйлийг эрж олоход ач холбогдол бүхий мэдээллийг илтгэх хуудсаар өгөх, хялбаршуулсан хэрэг бүртгэлт явуулах, зөрчлийн тоо бүртгэл хөтлөх, судалгаа, хяналтын тоо бүртгэл хөтлөхтэй холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

Энэ нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, урьдчилан сэргийлэх ажил, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхтэй холбоотойгоор үүссэн харилцааг дээр дурдагдсан үйл ажиллагааны журмууд бүрэн зохицуулж байна гэж үзлээ.

ЦЕГ-ын даргын 2003 оны 229 дүгээр тушаалаар батлагдсан “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ийн 6.А. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, илрүүлэх 6.1-6.6, 6.В. Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх 6.20, 7.Хэсгийн байцаагчийн ажлын шуурхай байдлыг хангах 7.1.3³⁴ зэрэг нийт 8 хэсэгт заасан зүйл заалтууд нь цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх үйл ажиллагааны чиглэл, тодорхой үүсэх харилцааг зохицуулсан эрх зүйн эх сурвалж болж байна. Уг заавраар гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлээр зохицуулж буй харилцааны агуулгыг авч үзвэл, гэмт хэргийн тухай мэдээллийг хүлээн авч таслан зогсоох, учирч болох хор аюулыг гаргуулахгүй, нэмэгдүүлэхгүй байх, хэргийн газрыг хамгаалалтад авах арга хэмжээ авах, холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд мэдэгдэх, гэмт хэргийг илрүүлэхэд ач холбогдол бүхий мэдээлэлтэй илтгэх хуудас бичих, сэжигтэн этгээд, эд зүйлийг эрэн сурвалжлах, баривчлах, хуулиар харьяалуулсан хэрэг, зөрчилд хэрэг бүртгэх ажиллагаа явуулахтай холбоотой харилцааг зохицуулжээ.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн “Албан тушаалын тодорхойлолт”-ын 1.1, 1.2, 1.6 зэрэг нийт 3 заалтууд гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиглэлийн үйл ажиллагаанд хамаарч байна.

³² <https://www.legalinfo.mn/annex/details/7692?lawid=12557>. Засгийн газрын 2017 оны 77 дугаар тогтоол.

³³ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. УБ. 2018. 342-344, 397-404, 413-422, 422-446, 472-474, 491, 509-510, 821-838 дахь тал

³⁴ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд холбогдох эрх зүйн баримт бичгийн эмхтгэл. УБ. 2008. 427 дахь тал

Гэмт хэрэгтэй тэмцэх цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаа нь 4 хуулийн 18 зүйлийн 55 хэсэг болон 11 журам, 1 зааврын 8 заалт, албан тушаалын тодорхойлолтонд заасан 2 зорилтын 4 заалтаар зохицуулагдаж байна.

Нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд. Энэхүү чиг үүргийн хүрээнд цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас явуулах тодорхой ажиллагаануудыг ЦЕГ-ын даргын баталсан үйл ажиллагааны журмаар зохицуулж байна. Тухайлбал: гэмт хэрэг, зөрчлийн талаархи гомдол мэдээлэл хүлээн авахтай холбоотой харилцааг ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/262 тоот тушаалаар батлагдсан код 202, 203, 204³⁵, 232³⁶ зэрэг дөрвөн журмаар, хэв журмын зөрчлийг шалгах, хүүхдийн эрхийг хангах, гэр бүлийн хүчирхийлэлтэй тэмцэхтэй холбоотой ажил, арга хэмжээ нь ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/263 тоот тушаалаар батлагдсан код 316³⁷, 321³⁸, 326³⁹ 408⁴⁰ зэрэг дөрөв, нийт найман журмуудаар зохицуулж байна.

Харин хэсгийн байцаагчаас эргүүлийн үүрэг гүйцэтгэх, албадан эмчилгээнд явуулах, албадан саатуулах, эрүүлжүүлэх, нийтийн болон хэв журмын урамшилтай эргүүл, жижүүрийг мэргэжлийн удирдлагаар хангах, хамтран ажиллахтай холбоотой үйл ажиллагаа нь ЦЕГ-ын даргын 2019 оны 9-р сарын 04-ний А/196 тушаалаар батлагдсан “Цагдаагийн эргүүл, харуулын дүрэм”⁴¹, ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/263 тоот тушаалаар батлагдсан код 401, 402⁴², 404⁴³, 621, 622⁴⁴, 629⁴⁵ зэрэг зургаан журмаар зохицуулагдаж байна.

“Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ын 6.Б /Нийгмийн хэв журам хамгаалах чиглэлээр/-ийн 6.7, 6.8, 6.11, 6.18, 6.В /Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр/-ийн 6.21-6.23, 6.27, 6.Г /Цагдаа-олон нийтийн хамтын ажиллагааны чиглэлээр/-ийн 6.28-6.33⁴⁶ зэрэг нийт гурван зүйл, 13 хэсэгт заасан заалтаар нийтийн хэв журам хамгаалах үүрэг гүйцэтгэх цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаа зохицуулагдаж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас нийтийн хэв журам хамгаалах чиглэлээр “Албан тушаалын тодорхойлолт”-ын 1.3-1.6, 1.9-1.14, 2.1.а, б, в, г, д зэрэг 11 хэсэг, 5 заалтуудад заагдсан ажил үүргийг хэрэгжүүлж байна.

Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргийн хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах тодорхой ажил, арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэх, хамгаалалт, хорио цээрийн дэглэм сахиулах үйл ажиллагаанд дангаар болон хамтран оролцох арга, хэлбэр, арга зүйг ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/262 тоот тушаалаар батлагдсан код 211⁴⁷, А/265 тоот тушаалаар батлагдсан код 500⁴⁸, 502 - 506⁴⁹, 508⁵⁰ зэрэг журмуудаар зохицуулж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ын 6.Б /Нийгмийн хэв журам хамгаалах чиглэлээр/-ийн 6.9, 6.10⁵¹-д заасан үүрэг нь олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүрэгт хамаарч байна.

³⁵ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. Эмхэтгэл. УБ. 2018. 323-342 дахь тал

³⁶ Мөн бүтээл. 486-488 дахь тал

³⁷ Мөн бүтээл. 527-530 дахь тал

³⁸ Мөн бүтээл. 538-540 дэх тал

³⁹ Мөн бүтээл. 546-553 дахь тал

⁴⁰ Мөн бүтээл. 584-585 дахь тал

⁴¹ <https://police.gov.mn/a/4627>

⁴² Мөн бүтээл. 571-578 дахь тал

⁴³ Мөн бүтээл. 580-581 дэх тал

⁴⁴ Мөн бүтээл. 785-787 дахь тал

⁴⁵ Мөн бүтээл. 800-806 дахь тал

⁴⁶ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд холбогдох эрх зүйн баримт бичгийн эмхтгэл. УБ. 2008. 427-428 дахь тал

⁴⁷ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны журам. Эмхэтгэл. УБ. 2018. 373-375 дахь тал

⁴⁸ Мөн бүтээл. 595-629 дэх тал

⁴⁹ Мөн бүтээл. 641-650 дахь тал

⁵⁰ Мөн бүтээл. 654-656 дахь тал

⁵¹ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд холбогдох эрх зүйн баримт бичгийн эмхтгэл. УБ. 2008. 427 дахь тал

Харин “Албан тушаалын тодорхойлолт”-ын 1.8-д олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаа явуулахтай холбоотой үүргийг багцлан оруулсан нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 12-р зүйлд заасан олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үндсэн чиг үүрэгтэй нийцэж байна.

Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаанд цагдаагийн хэсгийн байцаагч оролцохдоо Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 59-р зүйл⁵², Хэсгийн байцаагчийн ажлын зааврын 7.1.5⁵³-д заасан эрхийг эдэлнэ.

Захиргааны хяналт тавих чиг үүргийн хүрээнд: Захиргааны хяналтын үүргийн талаар “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ын 6.Б /Нийгмийн хэв журам хамгаалах чиглэлээр/-ийн 6.19, 6.24, 6.25, 6.26, “Албан тушаалын тодорхойлолт”-ын 1.5 дэх заалтуудаар хэсгийн байцаагч захиргааны хяналт тавих үйл ажиллагаа зохицуулагдаж байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас Цагдаагийн албаны тухай хуульд заасан захиргааны хяналтын үүрэг гүйцэтгэхтэй холбоотой тодорхой ажиллагаануудыг ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/266 тоот тушаалаар батлагдсан код 600⁵⁴, 604, 605⁵⁵, 608⁵⁶, 615⁵⁷ зэрэг журмуудаар албадан нүүлгэх тухай Засаг даргын шийдвэрийг биелүүлэх, гэрээт харуул хамгаалалт, хувийн хамгаалалтын үйл ажиллагаа болон зарим хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт тавих, сэтгэцийн өвчтэй хүнийг эрж олоход туслахтай холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

Захиргааны хяналтын үүргийн чиглэлээрхи дээрхи эрх зүйн зохицуулалтанд дүн шинжилгээ хийж үзвэл хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаа нь 4 хуулийн 4 зүйлийн 7 хэсэг, үйл ажиллагааны 5 журам, хэсгийн байцаагчийн ажлын зааврын 5 заалт, албан тушаалын тодорхойлолтонд тусгасан 1 заалтаар зохицуулагдаж байна.

Хэсгийн байцаагчаас явуулах бусад харилцааны эрх зүйн зохицуулалтын хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12 дугаар сарын 28-ны өдрийн А/262 тушаалаар батлагдсан “Хулгайлагдсан болон сураггүй алга болсон хүнийг хэвлэл мэдээллийн хэрэгслээр зарлах журам” /код 230/-ийн 230.3.3-аар Авлигатай тэмцэх газар, Тагнуулын ерөнхий газар, Шүүхийн шинжилгээний төв, Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх ерөнхий газар, Гадаадын иргэн, харьяатын газар болон эмнэлгийн байгууллагатай харилцах, “Хэвлэл мэдээллийн байгууллагатай харилцах журам” /код 242/-аар олон нийтийн мэдээллийн байгууллагатай харилцах, “Олон нийтийн цагдааг ажиллуулах журам” /код 243/-аар олон нийтийн цагдаатай харилцах, А/265 тушаалаар батлагдсан “Төрийн тусгай хамгаалалтын байгууллагатай хамтран ажиллах журам” /код 507/-аар төрийн тусгай хамгаалалтын газартай харилцах, А/266 тушаалаар батлагдсан “Мэргэжлийн хяналтын байгууллагатай хамтран ажиллах журам” /код 613/-аар мэргэжлийн хяналтын байгууллагатай хамтран ажиллах эрх зүйн эх сурвалж тодорхойлогдож байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас нутаг дэвсгэрийн Засаг дарга, Иргэдийн болон Нийтийн хурал, хурлын Тэргүүлэгчидтэй хамтран ажиллахдаа “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ын 2 дугаар зүйл /Удирдлага, зохион байгуулалт/-ийн 2.2, 2.5, 10 дугаар зүйл /Хэсгийн байцаагч, сум, баг, хорооны Засаг даргын хамтын ажиллагаа/-ийн 10.1-10.8 зэрэг хоёр зүйлийн арван хэсэгт заасан заалтыг эрх зүйн эх сурвалж болгож байна.

- Иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын тогтоол, Засаг даргын захирамжаар баталсан захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон актын хүрээнд

Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх, гарч болзошгүй эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх ажилтай холбоотой нутгийн захиргааны болон өөрөө удирдах байгууллага, албан тушаалтнаас

⁵² Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль.

⁵³ Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд холбогдох эрх зүйн баримт бичгийн эмхтгэл. УБ. 2008. 427 дахь тал

⁵⁴ Мөн бүтээл. 711-730 дахь тал

⁵⁵ Мөн бүтээл. 738-743 дахь тал

⁵⁶ Мөн бүтээл. 745-748 дахь тал

⁵⁷ Мөн бүтээл. 758-759 дэх тал

гаргасан тогтоол, захирамжуудыг цагдаагийн албаны тухай хуульд заасан чиг үүргийн хүрээнд ангилан сүүлийн таван жилээр нь авч үзвэл:

Гэмт хэрэгтэй тэмцэх чиг үүргийн хүрээнд: Нийслэлийн ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн 2015 оны 07 сарын 03-ны өдрийн 126 дугаар тогтоолоор “Хөршийн хяналтыг хэрэгжүүлэх журам”⁵⁸, 2015 оны 10 сарын 16-ны 177 дугаар тогтоолоор “Сургуулийн эргүүлийн ажиллах журам”⁵⁹-ыг тус тус баталсан байна. Тогтоолуудын агуулгыг багцлан авч үзвэл иргэн, оршин суугчид эвлэлдэн нэгдэж, амьдарч буй орчиндоо амар тайван, эрүүл, аюулгүй орчныг бүрдүүлэх, гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх чиглэлээр төрийн болон төрийн бус байгууллагатай хамтран ажиллах, Ерөнхий боловсролын сургууль, түүний орчинд сурагчид гэмт хэрэг, зөрчилд холбогдох, өртөх, хэв журам зөрчигдөхөөс урьдчилан сэргийлэх ажилд эцэг эхийг татан оролцуулах замаар эргүүл зохион байгуулахтай холбогдон үүссэн харилцааг зохицуулах зорилготой гаргасан журмууд байна.

Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь өөрийн хариуцсан нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа хөршийн хяналтын бүлгүүд болон Ерөнхий боловсролын сургуулиудын орчинд ажиллаж буй сургуулийн эргүүлийн үйл ажиллагаанд хяналт тавьж, мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангаж ажиллах эрх зүйн үндсийг дээрхи журмууд олгож байна.

Нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд: Нийслэлийн ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн 2020 оны 04 сарын 14-ны өдрийн 57 дугаар “Олон нийтийн цагдаагийн чиг үүргийг хэрэгжүүлэх хорооны хэсгийн ахлагчийн ажиллах түр журам батлах тухай” тогтоолыг гаргасан байна. Энхүү тогтоолыг гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, нийтийн хэв журам хамгаалах болон шинэ төрлийн коронавирус халдвараас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор гаргасан бөгөөд хэсгийн ахлагч нар нь олон нийтийн цагдаагийн ажилтны чиг үүргийг хэрэгжүүлж байгаагаас үүдэлтэйгээр хэсгийн байцаагч нь мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах, хамтарч ажиллахтай холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагчийн нийтийн хэв журам сахиулахтай холбоотойгоор гаргасан 23 захирамж байх бөгөөд агуулгыг нь багцлан авч үзвэл газар чөлөөлөх, газрын зөрчил арилгах ажиллагааны явцад хэв журам сахиулахтай холбоотой долоо, хичээлийн шинэ жил эхлэхтэй холбоотой тав, шинэ жил, сар шинийн баярын үед хэв журам сахиулахтай холбоотой дөрөв, тэнэмэл, орон гэргүй иргэдийг нийгэмшүүлэхтэй холбоотой гурав, “эрсдэлгүй”, “шилдэг хороо” шалгаруулахтай холбоотой хоёр, “автомашингүй өдөр” арга хэмжээ зохион байгуулах, малтай иргэдийг нүүлгэн шилжүүлэхтэй холбоотой тус бүр нэг захирамж гарсан байна.

Цаг хугацааны хувьд 2015 онд гурав, 2016 онд хоёр, 2017 онд нэг, 2018 онд ес, 2019 онд зургаа, 2020 онд хоёр захирамжыг тус тус гаргажээ.

Дээрхи захирамжуудад дүн шинжилгээ хийж үзвэл нийслэлийн бүх хэсгийн байцаагч нарын үйл ажиллагаатай шууд холбоотой арван дөрөв, хорооны онцлог байдлаас улбаатай ес байх бөгөөд бүгд нэг удаагийн шинжтэй захиргааны хэм хэмжээ агуулсан акт байна. /хавсрал №1/

Олон нийтийн аюулгүй байдлыг хангах чиг үүргийн хүрээнд: Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагчийн олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотой 17 захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон захирамж гаргажээ. Захирамжуудын агуулгыг нь багцлан авч үзвэл иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах зорилгоор аж ахуйн нэгжид үйл ажиллагааны хязгаарлалт тогтоосон дөрөв, хүн, малын гоц халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой долоо, үер, усны ослын аюулаас урьдчилан сэргийлэхтэй холбоотой гурав, гамшгаас урьдчилан сэргийлэх сургалт, дадлагатай холбоотой хоёр, жагсаал, цуглаан албадан тараахтай холбогдон үүсэх харилцааг зохицуулсан байна.

Цаг хугацааны хувьд 2015 онд нэг, 2016, 2017 онд тус бүр гурав, 2018 онд нэг, 2019 онд дөрөв, 2020 онд таван захирамж тус тус гаргажээ.

⁵⁸ Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт захиргааны хэм хэмжээ тогтоосон актын эмхтгэл. УБ.2018. 261-266 дах тал.

⁵⁹ Мөн бүтээл. 267-269 дэх тал

Дээрхи захирамжуудад дүн шинжилгээ хийж үзвэл нийслэлийн бүх хэсгийн байцаагч нарын үйл ажиллагаатай шууд холбоотой ес, зарим хорооны онцлог байдлаас улбаатай найман захирамж байх бөгөөд бүгд нэг удаагийн шинжтэй захиргааны хэм хэмжээ агуулсан акт байна. /хавсрал №1/

Өөрөөр хэлбэл мал бүхий иргэд амьдардаг төвөөс алсдагдсан болон нийслэлийн төвийн бүсэд орших хороод хариуцсан хэсгийн байцаагч нарт хамааралтай захирамжууд цөөнгүй байна.

Захиргааны хяналтын үүргийн хүрээнд: Нийслэлийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын Тэргүүлэгчдийн 2019 оны 06 сарын 06-ны өдрийн 25/20 дугаар тогтоолоор “Нийслэлийн нутаг дэвсгэрт худалдаа, үйлчилгээ эрхлэх нийтлэг журам”⁶⁰ батлагдсан байна. Энэхүү журмын зорилго нь түргэн үйлчилгээний цэгүүдийн бизнес эрхлэгч иргэдийн эрх ашгийг хангах, аюулгүй байдал, стандартын шаардлага хангасан бараа бүтээгдэхүүнээр иргэдэд үйлчлэх боломжийг бүрдүүлэхэд чиглэгдсэн бөгөөд хэсгийн байцаагч нар нь өөрсдийн хариуцсан нутаг дэвсгэрт үйл ажиллагаа явуулж байгаа түргэн үйлчилгээний цэгүүдэд хяналт тавих эрх зүйн харилцааны үндэс болж байна.

Нийслэлийн Засаг дарга бөгөөд Улаанбаатар хотын захирагчийн аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааг хязгаарлах, түүний хэрэгжилтэнд захиргааны хяналт тогтоохтой холбоотой 11 захирамж гаргасан байна. Захирамжийн агуулгыг багцлан авч үзвэл, худалдаа, үзвэр, үйлчилгээний аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааг түр хугацаагаар зогсоохтой холбоотой гурав, түүхий нүүрсний хэрэглээ болон сайжруулсан түлшний борлуулалттай холбоотой хоёр, хараа хяналтгүй хүүхдийн талаар авах арга хэмжээний талаар гурав, хууль бус мод бэлтгэлээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэхтэй холбоотой нэг захирамж гаргасан байна.

Цаг хугацааны хувьд авч үзвэл 2015 онд гурав, 2017, 2018 онд тус бүр нэг, 2019 онд гурав, 2020 онд хоёр захирамж тус тус гаргажээ. Үйлчилж буй хүчин чадлын хувьд нийслэлийн нийт хэсгийн байцаагч нарт хамааралтай найм, хорооны онцлог байдлаас үүдэлтэйгээр зарим хэсгийн байцаагч нарт хамааралтай гурван захирамж байна. Өөрөөр хэлбэл түүхий нүүрс болон хууль бус мод бэлтгэлтэй холбоотой захирамжууд нь зөвхөн алслагдсан болон гэр хороололтой хороодын хэсгийн байцаагч нарт хамаарч байна. Захирамжуудын үйлчилж буй эрх зүйн чадамж талаас нь авч үзвэл тав нь нэг удаагийн шинжтэй, зургаа нь тодорхой хугацаанд үйлчлэхээр байна.

Хэсгийн байцаагчаас хуульд тогтоомжид заасан үүргээ хэрэгжүүлэх, тодорхой ажиллагаа явуулах хүрээнд: Цагдаагийн хэсгийн байцаагч нь Цагдаагийн албаны тухай хууль болон “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”, “Албан тушаалын тодорхойлолт”-оор хүлээсэн үүргээ хэрэгжүүлэхдээ Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 23-33, 35-37, 46, 47, 49, 52, 54, 55, 58⁶¹-р зүйлд заасан тодорхой ажиллагаануудыг явуулдаг.

Хуулийн дээрхи зүйлд заасан заалтуудаар цагдаагийн хэсгийн байцаагчаас иргэн, хуулийн этгээдэд шаардлага тавих, тайлбар авах, баримт бичиг шалгах, иргэнийг түр саатуулах, орон байр, бусад газарт нэвтрэн орох, үзлэг хийх, эд зүйл, баримт бичиг түр хураан авах, согтуурсан, мансуурсан байдлыг шалгах, тээврийн хэрэгслийг зогсоож шалгах, хөдөлгөөнийг хязгаарлах, түр саатуулах, зорчих хөдөлгөөнийг хязгаарлах, зам чөлөөлөх, хөдөлгөөний чиглэлийг түр өөрчлөх, хаах, биечилсэн судалгаа хийх, гэр бүлийн хүчирхийллийг таслан зогсоох, албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх, биеийн хүч, нэг бүрийн болон олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл, галт зэвсэг хэрэглэхтэй холбоотой харилцааг зохицуулж байна.

Дээр дурдсан тодорхой ажиллагаануудыг ЦЕГ-ын даргын 2017 оны 12-р сарын 28-ны өдрийн А/262 тоот тушаалаар батлагдсан Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны код 213-225, 240, 245 журамд заасан арга, хэлбэрээр явуулахаар журамласан байна.

Дүгнэлт. Хууль тогтоомжоор хүлээсэн үүргийн хүрээнд хэсгийн байцаагчаас явуулах тодорхой ажиллагаа нь Цагдаагийн албаны тухай хуулийн 18 зүйл, үйл ажиллагааны 15 журам, ажлын зааврын 5 заалтаар зохицуулагдаж байна.

⁶⁰ <https://www.zasag.mn/news/view/22842>

⁶¹ Төрийн мэдээлэл. 2017. №8. Цагдаагийн албаны тухай хууль

Цагдаагийн албаны тухай хуульд заасан 4 чиг үүргийн хүрээнд хэсгийн байцаагчаас явуулж буй үйл ажиллааны дээрхи бүх эрх зүйн зохицуулалтанд дүн шинжилгээ хийж үзвэл 21 хуулийн 87 зүйл, 137 хэсэг, 38 журам, хэсгийн ажлын зааврын 30 заалт, албаны тушаалын тодорхойлолтын 2 зорилтын 20 заалтаар зохицуулагдаж байна.

Нийтийн хэв журам хамгаалах чиг үүргийн хүрээнд цагдаагийн хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагааг тодорхойлсон дээрхи бүх эрх зүйн зохицуулалтанд дүн шинжилгээ хийж үзвэл хэсгийн байцаагчийн үйл ажиллагаа нь 10 хуулийн 55 зүйлийн 135 хэсэг, 3 дүрэм, 14 журам, хэсгийн байцаагчийн ажлын зааврын 14 заалт, албаны тушаалын тодорхойлолтын 14 заалтаар зохицуулагдаж байна.

Гэвч хэсгийн байцаагчаас явуулах нийтийн хэв журам хамгаалахтай холбоотой үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалт нь хуучин Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль”-д үндэслэн боловсруулсан “Хэсгийн байцаагчийн ажлын заавар”-ын зарим зүйл заалтуудтай нийцэхгүй, ажлын байрны чиг үүргийг тодорхойлсон “Албан тушаалын тодорхойлолт”-тод байхгүй чиг үүргийг тусгасан зэргийг үндэслэн эрх зүйн орчин бүрдсэн гэж үзэхэд учир дутагдалтай гэж үзэж байна.